

KAIP PADĖTI VAIKUI PATIRTI SĖKMĘ MOKANTIS?

Pokyčiai yra neatsiejama švietimo sistemos dalis. Šiuo metu didelis dėmesys skiriamas įtraukiamam ugdymui, kurio tikslas – sukurti palankiausias sąlygas kiekvienam vaikui siekti aukščiausių jo galimybes atitinkančių rezultatų.

Tačiau tai ne tik naujos galimybės, bet ir nauji iššūkiai, kuriems visi galėtume pradėti ruoštis kuo anksčiau.

Svarbiausios vaiko savybės, reikalingos sėkmingam ugdymuisi, yra dėmesys ir motyvacija. Ugdant vaikus įtraukiojo ugdymo kontekste, siūloma taikyti kuo įvairesnius ugdymo būdus, leisti vaikams patiems planuoti ugdymo procesą, rinktis vieną iš kelių galimybių. Todėl tampa labai svarbu jau nuo mažens šeimoje ugdyti vaikų savarankiškumą, stiprinti pasitikėjimą savo jėgomis, mokyti sukaupti ir išlaikyti dėmesį, mokyti laikytis susitarimų, taisyklių ir kitų svarbių dalykų, kurie padėtų vaikui ugdytis, augti ir siekti aukščiausių tikslų.

VAIKO SAVYBĖS, UŽTIKRINANČIOS UGDYMO SĖKMĘ ĮTRAUKIOJO UGDYMO KONTEKSTE

ĮTRAUKUSIS UGDYMAS	VAIKO SAVYBĖS
Mokykla – laboratorija. Vaikas – tyrinėtojas.	Motyvacija (smalsumas), dėmesio koncentravimas, atmintis, mąstymas, kūrybiškumas, kalbėjimas ir kalbos supratimas, pasitikėjimas savo jėgomis, savarankiškumas
Patirtinis mokymasis, ugdymo turinio personalizavimas	Vaiko sukaupta patirtis, pomėgiai, vertybės...
Bendradarbiavimas	Socialiniai įgūdžiai, gebėjimas bendrauti
Galimybė pasirinkti (užduotį, atlikimo laiką)	Atsakingumas, pasitikėjimas savo jėgomis, tikslo siekimas (atkaklumas), savarankiškumas, savikontrolė
Mokymasis gyventi žmonių įvairovėje	Tolerancija, empatiškumas

Šis skirstymas yra sąlyginis, nes kiekvienam įtraukiojo ugdymo komponentui gali būti reikšminga kiekviena vaiko savybė. Iš kitos pusės – kiekviena išugdyta vaiko savybė leis tikėtis geresnių pasiekimų ir pasitenkinimo savo veikla bet kurioje mokyklinėje veikloje.

VAIKO SAVYBĖS

❖ MOTYVACIJA (SMALSUMAS)

Motyvacija skatina žmogų veikti, kurti, atrasti. Kai vaikas žino, ką pasieks atlikdamas vienokią ar kitokią veiklą, kai mato savo veikimo naudą, noras stengtis ir atlikti veiklą atsiranda, didėja ir išlieka. Vaikų motyvacijos pagrindas – skatinimo sistema be neigiamų vertinimų. Pvz.: „įdomu, kaip knygos herojus įveiks iškilusius sunkumus?“, bet ne „jei neperskaitysi knygos skyriaus, neisi į lauką“. Pastiprinimai, paskatinimas augina pasitikėjimą savo jėgomis, kartu ir motyvaciją veikti. Pagirti reikėtų pirmiausia už pastangas atlikti užduotį, o tik paskui už rezultatą. Nes vaikas, siekdamas pagyrimo (kas jam yra labai svarbu ir motyvuoja veikti), gali pradėti imti siekti mažiau pastangų reikalaujančių rezultatų (pvz., jei pagyrėte už gražiai nupieštą gatvę, kitą kartą gali siekti pagyrimo už nupieštą vieną namą). O pagyrę už tai, kaip tiksliai nupiešė namą, kaip stengėsi spalvinti neišeidamas iš namo kontūrų, kartu atkreipsite vaiko dėmesį į tai, kas piešinyje yra svarbiausia, ir motyvuosite stengtis toliau. Pozityvi augimo mąstysena yra tokia: aš dar nemoku, bet jei pasimokysiu – išmoksiu (aukšta savivertė – patys motyvuoja save). Didžiausias atpildas vaikui – kitų pripažinimas.

❖ DĖMESIO KONCENTRAVIMAS

Dabartinių vaikų veiklos tempas greitas, nes aplinka greitai besikeičianti. Vaikai perstimuliuojami ir jiems tampa sunku sukaupti dėmesį ties viena veikla. Dėmesys – tarsi langas, per kurį bendraujame su pasauliu. Iš pradžių vaikas tik trumpą laiką koncentruoja dėmesį į judantį, šviesą ar garsą skleidžiantį daiktą. Vėliau išmoksta valdyti dėmesį ilgiau ir laisviau, išmoksta pabūti ramus ir ilgiau ar trumpiau žaisti ar dirbti vienas. Neatitraukite vaiko nuo veiklos tol, kol jis pats susikaupęs žaidžia ar atlieka užduotį.

Didžiausias dėmesio priešas – ekranai (telefono, kompiuterio, televizoriaus). Styvas Džobsas ir Bilas Geitsas savo vaikams neleido naudotis išmaniaisiais įrenginiais tiek ilgai, kiek tik buvo galima. Mokslininkai, tyrinėję ekranų įtaką vaiko smegenims, teigia, kad naujosios technologijos teigiamai neprisideda prie smegenų raidos. O žala – reikšminga. Ypač kai kalbame apie dėmesį. Nes per greitas ir paviršutiniškas, gatavai paruoštas žaidimų turinys nepalieka laiko sukaupti ir sąmoningai išlaikyti dėmesį. Tai lydi prie dėmesio sutrikimo. Pediatrai siūlo vaikams iki 6 metų visiškai neduoti ekranų arba juos labai smarkiai riboti.

Dėmesio priešas yra ir pervargimas. Grįžę iš mokyklos vaikai jau būna gerokai pavargę, tad tuomet geriausia vaikui leisti pabūti laisvam, pajudėti, nes fizinė veikla, kartu su miegu ir tinkama mityba, yra kokybiškos smegenų veiklos pagrindas.

Jei imatės su dėmesio išlaikymu susijusios veiklos, darykite tai ramioje, be pašalinių trukdžių aplinkoje. Fone gali skambėti tyli, rami muzika. Sutelkite dėmesį į dabartinę akimirką. Stebėkite, kaip plaukia debesys, plevėna medžių lapai, čiuolba paukščiai, kažkur klega vaikai ar pravažiuoja mašina.

Dėmesio koncentracija – gebėjimas tam tikrą laiką išlaikyti dėmesį, siekiant užbaigti pradėtą veiklą. Jei matote, kad užbaigti veiklą bus sunku, paskatinkite tai padaryti, parodydami, keli žingsneliai liko iki pabaigos, nuramindami ir patikindami, kad jam tai tikrai pavyks.

❖ ATMINTIS

„Jei istorija būtų dėstoma pasakos forma, ji nebūtų užmiršta“, - teigia Kiplingas. Turėti gerą atmintį - reiškia lengvai įsisavinti ir prisiminti. Gerai atsimenantis vaikas imliau mokosi, įsimena detales, jas susieja į visumą su jau žinomomis, prisimintomis detalėmis ir labiau mėgaujasi mokymosi procesu. Vaiko atmintis formuojasi ankstyvojoje vaikystėje, todėl tėvams čia tenka labai svarbus uždavinys – išlavinti vaiko atmintį.

Kaip tą daryti? Paprasčiausias ir pigiausias būdas – pokalbiai ir pasakojimai. Dažniausiai mamos savo vaikams pasakoja dabarties įvykius: ką šiandien veikė, kur buvo, ką matė, sudėlioja dieną į nuoseklų pasakojimą. Kuria istoriją. O jei dar įjungiamo emocionaliai pasakojimo išraiška (intonacija, mimika, netikėti istorijos posūkiai), ta istorija dar geriau įsimenama. Tas pats ir su pasakomis. Jei skaitoma išraiškingai, geriau prisimenami pasakos herojai ir įvykių seka. Taigi rekomendacija – aptarti dienos įvykius, prisiminti, kas nutiko vakar, kas pasikeitė šiandien ir panašiai.

Viena iš puikios atminties paslapčių – tvarka. Kuo tvarkingiau sudėliosi atsiminimus, tuo lengviau juos prikelsi. Vaiko protas saugo padrikus prisiminimus. Tėvų užduotis – sudėlioti juos į nuoseklią tvarką. O sudėlioję į nuoseklią tvarką, skatinkite prisiminti ir įvykių detales.

❖ KALBĖJIMAS IR KALBOS SUVOKIMAS. MĄSTYMAS. KŪRYBIŠKUMAS.

Jie tarpusavyje labai tampriai susiję. Kaip, beje, kalbėjimas ir kalbos supratimas susijęs su praktiškai visomis kitomis pageidaujamos išugdyti vaiko savybėmis.

Mąstymas neatsiejamas nuo kalbos (kalbėjimo ir suvokimo). Einšteinas yra sakęs: „Jei norite, kad jūsų vaikas būtų protingas, – skaitykite jam pasakas. Jei norite, kad būtų labai protingas – skaitykite dar daugiau pasakų“. Pasakos ugdo, formuoja vertybes, nes kiekviena pasaka turi savo pamokantį moralą. Tuo pačiu jos ugdo ir plėtoja kalbą, žodyną. O išplėtotą kalbą – mąstymo, taigi ir protingumo pagrindas. Kalba mums padeda susidėlioti pasaulį, pavadinti daiktus, juos sugrupuoti į kategorijas, nusakyti priežasties-pasekmės ryšį, apibūdinti savo emocijas, savijautą, bendrauti ir bendradarbiauti su kitais ir kita. Mąstymas susijęs ir su kūrybiškumu. Kai sugretinamos tarpusavyje nepanašios idėjos, keliamos hipotezės ir išbandomi nauji veikimo būdai ar dalykai.

Tėveliams, auginantiems ikimokyklinio, priešmokyklinio amžiaus vaikus, o kartais ir pradinukus, pravartu pabūti „radiju“. Kalbėkite ir komentuokite viską, ką darote ar matote. „Įžodinkite“, įvardinkite vaikui pasaulį. Per daug tikrai nebus. Ir darbas „radiju“ ilgai netruks, tačiau vaikui duos labai didelę naudą. Pasakodami įtraukite į pokalbį ir vaikus, taip paskatindami kartu tyrinėti ir „į stalčiukus sudėlioti pasaulį“.

❖ PASITIKĖJIMAS SAVO JĖGOMIS. SAVARANKIŠKUMAS

Tai viena nuo kitos priklausančios savybės. Pasitikintis savo jėgomis vaikas yra labiau savarankiškas. Ir atvirkščiai, savarankiškas vaikas labiau pasitiki savo jėgomis. Šios savybės bus labai vertingos įtraukiojo ugdymo procese. Jos ugdomos per tikėjamą vaikų, teigiamus paskatinimus. Čia taip pat labai svarbus saugaus prierašumo tarp vaiko ir tėvų buvimas.

Dar viena įtraukiojo ugdymo dedamoji – patirtinis mokymasis. Kaip vaikas galėtų siekti maksimalios pažangos šioje srityje? Per

❖ SUKAUPTĄ PATIRTĮ, POMĖGIUS, VERTYBES.

Teigiama, jog šeima yra svarbiausia vaiko ugdymo institucija, svarbiausia aplinka, kurioje vyksta vaikų socializacija, svarbiausias veiksnys, lemiantis vaiko raidą. Šeimoje perteikiamos ir puoselėjamos tėvams ir vaikams svarbiausios vertybės, plečiamas vaiko akiratis, pastebimi ir puoselėjami vaiko pomėgiai, gabumai, talentai. Kuo daugiau vaikas patiria potyrių (regint, klausant, per jutimus, skonį), tuo daugiau informacijos jis perkelia į ilgalaikę atmintį, lavina mąstymą, atmintį, kalbą. Mokslininkai yra nustatę, kad kuo daugiau tėvai įsitraukia į vaiko ugdymą ankstyvajame amžiuje, tuo mažiau pagalbos jiems reikia vėlesniais mokymosi metais, tuo didesnę sėkmę vaikai patiria mokydami, tuo laimingesni jie jaučiasi.

Kaip kaupiama patirtis? Pradedant nuo namų aplinkos: virtuvės, garažo, kiemo, einant į vis platesnį pasaulį. Kartu viską „įžodinant“, sudėliojant į nuoseklias sekas. Pagal galimybes vaiką galima įtraukti į įvairesnes veiklas: ekskursijas, spektaklius, keliones. Aptariant matytus dalykus, vietas, emocijas, kurias sukėlė pamatytos naujovės. Tai jau įsirašo į vaiko atmintį ir yra pagrindas plečiant patirtį ir žinojimą. Naujas žinias, patyrimus apie naujus dalykus jau galima jungti prie turimų, sieti į visumą, parodyti priežasties-pasekmės ryšius. Kalbėdami apie mokymosi pasiekimus, mokslininkai pabrėžia, kad bendras vaiko prusinimas, patirčių kaupimas ir aptarimas, duoda didesnę naudą vaiko mokymuisi, nei pagalba atliekant namų darbus.

❖ SOCIALINAI ĮGŪDŽIAI IR GEBĖJIMAS BENDRAUTI

Socialiniai įgūdžiai ugdomi per vertybių formavimą. Jei jums svarbi pagarba kitam žmogui, vaikai stebėdami, kaip jūs bendraujate su kitais žmonėmis, savaime kartos jūsų bendravimo būdą ir mokysis jį atkartodami. Žinoma, pasitaikys situacijų, kuomet ta pagarba gali pradingti. Todėl svarbu dar papildomai kalbėtis apie tai, mokyti, kaip reikėtų teisingai pasielgti susidariusioje nemalonoje situacijoje. Kaip mes elgiamės su savo vaikais, taip vaikai elgiasi su kitais. Socialiniai įgūdžiai – tai gebėjimas civilizuotai apginti savo nuomonę, mokėjimas susitarti ir kita. To vaikai mokosi stebėdami mus, suaugusiuosius.

Ir dar keli pastebėjimai apie bendradarbiavimą:

- bendraamžių pagalbą vaikai perpranta ir priima geriau, nei mokytojų ar specialistų;
- mokydamas draugą vaikas taip pat mokosi ir išmoksta dar geriau. Todėl skatinkite vaikus kreiptis pagalbos į kitus vaikus ir padėti, kai prašoma jų pagalbos. Taip ugdomas ir gebėjimas gyventi žmonių įvairovėje, priimti ir suprasti kitą.

❖ ATSAKINGUMAS, PASITIKĖJIMAS SAVO JĖGOMIS, TIKSLO SIEKIMAS (ATKAKLUMAS), SAVARANKIŠKUMAS, SAVIKONTROLĖ

Atsakingumas ugdomas per galimybę rinktis. Pasirinkęs prisiima atsakomybę atlikti sutartą, pasirinktą dalyką (pvz.: neklausti vaiko valgysi ar ne (nes pasirinkimas gali būti ir „ne“, ir jis neįsipareigoja valgyti), bet klausti „suvalgysi du ar tris blynus?“. Čia vaikas pasirinkęs jau turi prisiimti atsakomybę ir išpildyti pasirinkimą). Pasirinkimas veikia daug geriau, nei paliepiamas ar nurodomas.

Atsakingumą, pasitikėjimą savo jėgomis, savarankiškumą labai gerai ugdo namuose turimos pareigos. Jos turi būti vaikui įveikiamos, malonios (nors ir pareigos) ir labai svarbios. Pavyzdžiui, jei namuose laikote šuniuką ar kačiuką, vaiko pareiga būtų pasirūpinti, kad augintinis visada turėtų vandens. Jis jausis atsakingas ne tik už savo žaislų susitvarkymą, kas gal nelabai malonu, bet ir už katino gerbūvį (tai jau daug maloniau).

Išmokyti vaiką planuoti savo veiklą (pvz., aptarti ir susitarti dėl vaiko dienotvarkės: ką ir kada veiks grįžęs iš mokyklos, kiek laiko bus skiriama namų darbų atlikimui, būreliams, laisvalaikiui). Leisti pajauti pasekmes, jei dėl dienotvarkės nesilaikymo lieka nebaigti namų darbai ar nespėjama nuvykti į būrelio užsiėmimus.

❖ TOLERANCIJA, EMPATIŠKUMAS

Empatiškumas – tai gebėjimas suprasti kito žmogaus emocijas, elgesio priežastis, bet nebūtinai joms pritarti. „Ar gali būti didesnis stebuklas, nei gebėti pažvelgti kito akimis“. To mokomasi pirmiausia namuose. Pvz., jei mažoji sesutė pyksta, kad net žemė dunda☺, su vyresniuoju galima pasikalbėti, kad ji dabar yra pikta, nelaiminga, nes per dieną labai pavargo ir nebegali suvaldyti savo emocijų. Patarti, kad dabar sesutės geriau neerzinti, nes tai tikrai nepadės, o tik pakenks. Pasiūlyti vyresniajam padėti pakloti sesės lovytę, kad ji kuo greičiau galėtų patenkinti savo poreikį pailsėti. Čia irgi susiduriame su žmonių įvairove: sesė maža, brolis didesnis ir jau moka suvaldyti savo emocijas, tėvai – suaugę ir protingai reaguoja susidariusioje situacijoje.

VISI VAIKAI SAVYJE TURI POTENCIALĄ BŪTI NUOSTABIAIS.

TAI MŪSŲ DARBAS SUKURTI TOKĮ PASAULĮ, KURIAME ŠIS POTENCIALAS
GALĖTŲ SKLEISTIS.

(S. GREENSPAN, 2007)

Pagal A. Bilbao knygą „Vaiko smegenys paaiškintos tėvams“ (2021) parengė
specialioji pedagogė Edita Šukienė